

SAN JOAN BATAIATZAILEA ELIZA HIRI BARRUAN ERAIKITZEKIO ERABAKIA

Hernani. Garai bateko grabatua.

Duela 500 urte.

XV. mende bukaeran, antzinako parrokia, egungo San Agustin monasterioa, hirigune barrura lekuz aldatzeko asmoa azaldu zuen hiriak. Horretarako, arrazioen artean, aipa daitezke: harresitik kanpo babesik gabe gertatzea negu gogorrean zein gerrate garaian, eta behar besteko lekurik ez edukitzea hazten ari zen herritargoarentzat.

1512. urtea erabakigarria izan zen. Hain zuzen, Gaztelako armadak Nafarroa Garaia konkistatu eta erresuma zatikatu zuen urtean, hemen, Nafarroako erregegaiaren aldeko frantziar armadak, Gaztelako erregearen zerbitzura eta babesean zegoen Hernani hiria arpilatu zuen, eta su eman zion (Irun eta Oiartzunen bezala, Donostiara bidean). Ondorioz, orduko parroki eliza eraitsia eta zerbitzurik gabe geratu zen.

Agustindarren monastegia, antzinako parrokia hiribildutik kanpo.

San Joan Bataiatzailea antzinako parrokiaren atalaurrea (XIII. mendekoa).

Hirigunearen plano. Hernani gotortua.

San Joan Bataiatzailea Parroki elizaren eraikina (1545 - 1595).

Handik 28 urtera, 1540an, bertako eliz patroia zen Karlos V enperadoreak hiriko plazara aldatzea baimendu zuen parroki elizaren kokagunea. Eta hala, 5 urte geroago, 1545ean, 13 traza desberdin aztertu ondoren, Azpeitiko hargin-maisu ziren Domingo de Olozaga, Miguel de Beramendi eta Andres de Izagirrekin sinatu zen lanak egiteko kontratua. Hurrengo sei urtetan elizako horma guztiak jaso eta estaliko zituzten, kaperak izan ezik.

Hargin azpeitiarrak hil zirenean, ordea, bertan behera geratu zen elizaren eraikuntza, 1568an Albizturko Miguel de Iriarte maisuak jarraipena eman zion arte. Honek hitzeman zuen elizburua eta alboko bi kaperak egin eta amaituko zituela, lau urtetan arkuak eta leihoak, eta beste bi urtetan kaperak altxatuz. Baina Hernaniko Udalak eta Parrokiak kontratua bete ez zutenez, Iriartek elizlana utzi eta Nafarroara alde egin zuen.

Eliza sabaiko gurutze-ganga.

San Joan Bataiatzailea parroki elizako habeartea.

*Erretaula nagusi berria,
Bernabé Cordero arkitektoak egina
(1624-1629).*

*Lehen erretaula nagusiko sagrarioa,
Ambrosio Bengoetxeak egina
(1551-1625).*

1581ean, presbiterioko arkuak erori zen, eta, ondorioz, hiru gizonezko hil ziren. Orduan, Gipuzkoako korrejidoreak eskatuta, Iriarte maisuak lanari ekin zion berriro 1582an, lau urtetan lanak bukatzeko hitza emanez. Baina sei urte ere igarorik, ez zuen eliz eraikuntza burutu. 1588an Iriarte kendu egin zuten eraikuntzatik, eta bere ordez Domingo de Legarburuna eta Francisco de Marrunica hargin-maisuak jarri zituzten. 1595. urtean hauek egindako lana, hiru kaperak ixteari zegokiona, onetsi zuten eta eraikuntza amaitutzat eman.

Azkenik, 1992an, estaldurak berritzeko lanei ekin zioten, bai eraikin nagusikoan bai alboetan erantsitako eraikinetan.

Atalaurrea (1705).

Hernaniarrak eliz aurrealde nagusia nola burutu nahi zen moduarekin ados ez zeudenez, Udalak zera erabaki zuen 1704an: elizaren apainketa, distira eta ikusmirari, eta plaza aldeko guneari zegokion neurriko atalaurrea eranstea. Udalaren beste bilkura batzuetan, gainera, eliz aurrealdean horma-hobi bat egitea hitzartu zen, lehenbiziko erretaula nagusian zegoen San Joan Bataiatzailearen eskultura zaharra bertan kokatzeko. Urte horretako uztailaren 22an bukatu ziren hainbat lan, egun horretan egokitu zuelarik Pedro de Beroizek santuarentzako horma-hobia; baina baliabide nahikorik ez, eta ezin izan zen osoki egin Martin Zaldua maisuaren proiektua, eta atzeratu egin behar izan zen gaur egun aurkitzen duguna osatzeko, alegia: zutabe eta horma-hobia estaltzen dituen uztai handiaren eraikuntza, eta Pedro eta Paulo santuen irudien kokatzea.

Atalaurrea.

Kanpandorrea (1764).

1593an dorrea eraikitzeke kontratu bat sinaturik bazegoen ere, kontua da eliza 1595ean bukatua zegoela, baina dorrerik gabe. 1673an hitzartu zuten Martin de Carrera eliz langintzako maisu nagusiak aurkeztutako planoen arabera dorrea eraikitzea, Frantziarako errepideko plaza batean oso itxura eskasa ematen zuelako hura burutu gabe ikusteak. Eta, azkenean, Azpeitiko Francisco de Ibero arkitektoaren diseinuaren arabera eraiki zen kanpandorrea 1764an. Geroztik, 1802an, Jose Manuel Irulegi arkitektoak berreraiki zuen dorrea.

1992an, zaharberritze eta eraberritze lanak egin ziren, kanpandorrearen barru zein kanpo aldetik.

Kanpandorrea.

ZIKUÑAGAKO AMA KAPEREA (1610 - 2016)

Kaperaren historia.

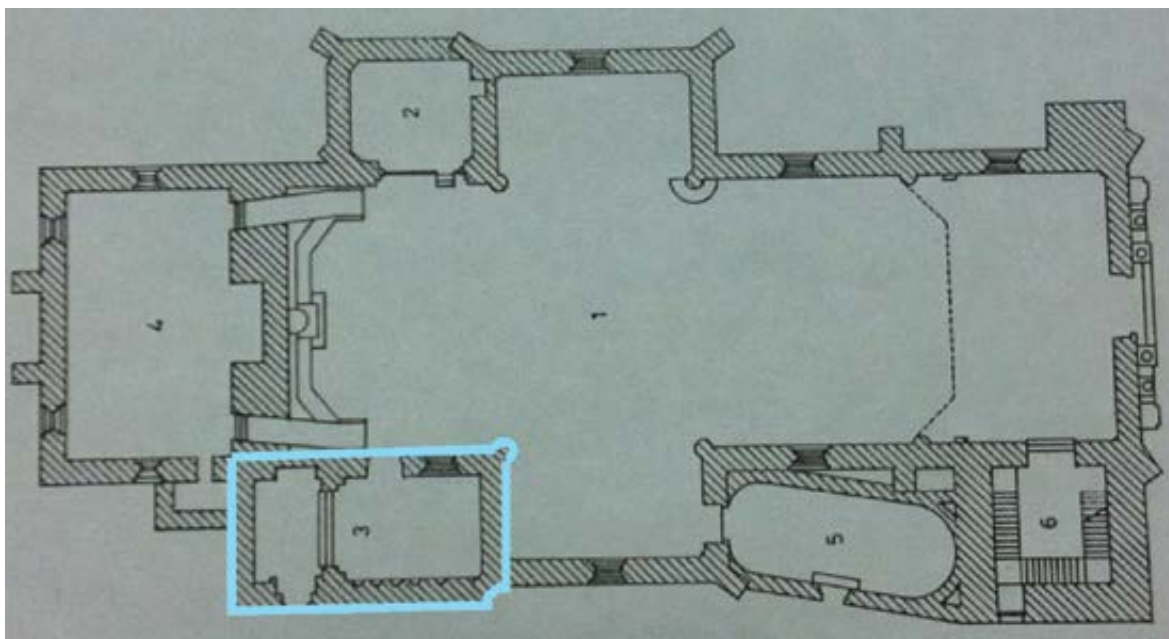
1610ean Francisco de Marrubiza hargin-maisuak elizako sakristia ari zen egiten Miguel de Aranburu fraidearen planoen arabera. 1628an, hiriak izendatutako adituek sakristiako hargintza-lanak eta sabaia ikertu zituzten, eta ontzat eman, erabakitako traza eta izkribuen arabera bete zirelako.

1686an, sakristia zaharrean bere kapera eraikitzeke Fermin de Sasoeta jaunak Mexikotik egindako eskabideari baldintza hauek ezarri zizkioten: sakristia berria eraikitzea, aldare nagusirako bi ate irekiz alboetatik; kapera bera eliz aurrealdeari zegokion erara eraikitzea, material egokiak erabiliz. Eta edozein arrazoigatik kaperaren langintzak jarraitzen ez baziren, Parroki Elizaren esku geratuko zela, inongo eskubiderik gabe senitartekoen aldetik. Eta hala, emandako hitza behin eta berriro bete ez izanagatik, Elizaren esku geratu zen 1847an, eta teilatuaren konponketa-lanak egin ziren.

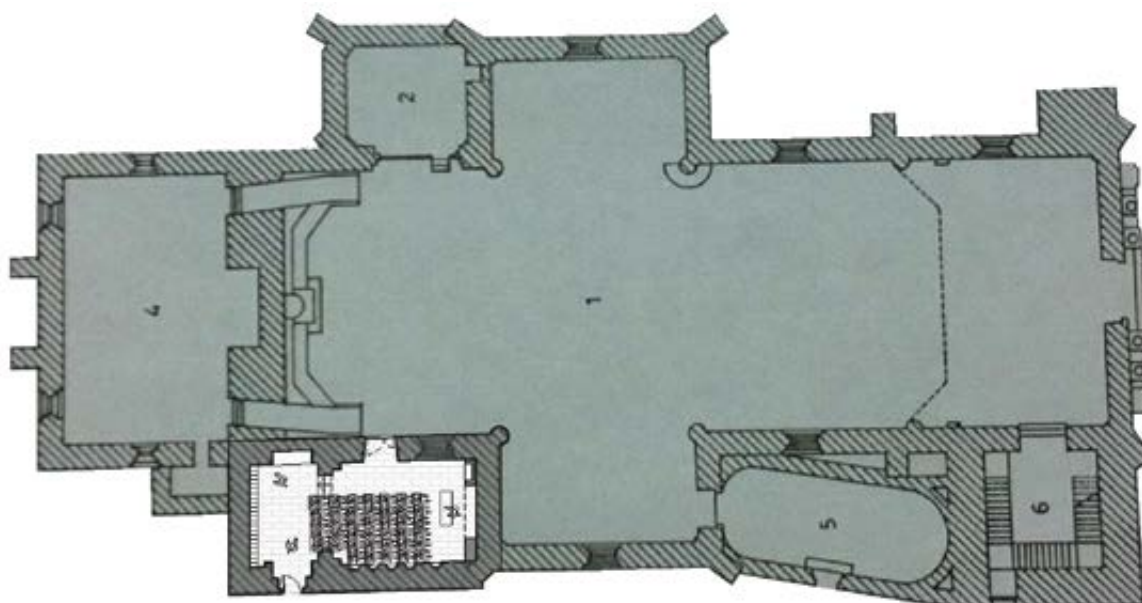
1963an, berogailuaren galdara hantxe instalatu zen. 1992an estaldura berritu zen eta bertarako atea ireki Ezkiaga pasealekutik. Eta, gaur egun, elizlanak hasi zirela 500 urte eta gero, langintza burutu da Zikuñagako Ama kapera bertan kokatuz.

San Joan Bataiatzailea zaindariaren eliza lekuz aldatu bazen, duela 500 urte, lehen parroki elizatik (agustindarren monasterioa denetik, alegia), esan behar da Zikuñaganako Ama zaindarikideari ere kulturekua egokitzea bidezko iruditu dela, hain zuzen, bera desagerrarazi zuteneko 37. urtemugako Ostegun Santu egunez.

Parroki elizaren oin-planoa. Zikuñagako Ama kaperaren kokagunea (3).

Parroki elizaren oin-planoa. Zikuñagako Ama kaperaren egitura (3).

Zikuñagako Ama kapera eraiki aurreko itxura.

Zikuñagako kapera berriaren arrazoibidea.

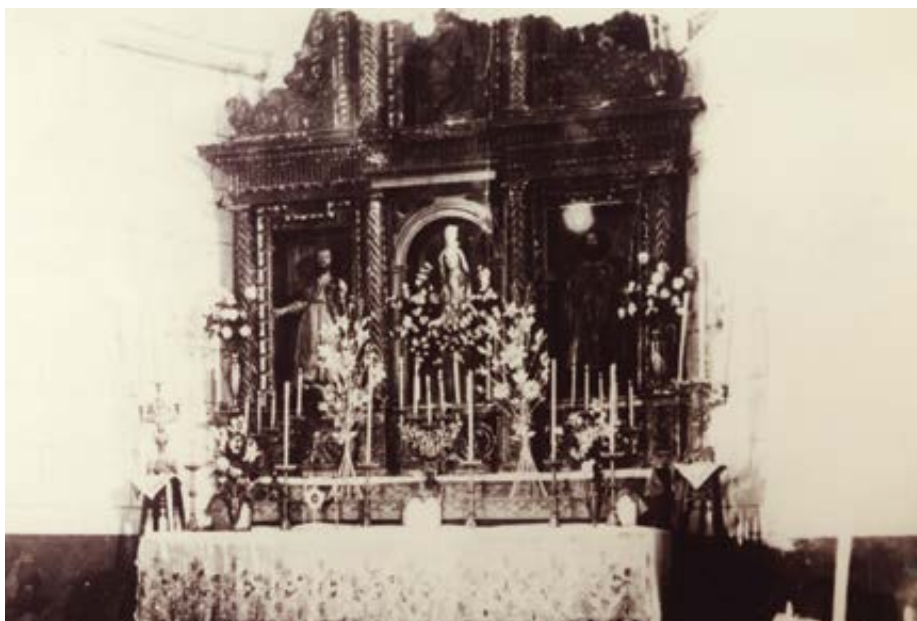
Kapera berria eraikitzeko orduan arrazoi eta osagai desberdinak bildu eta jaso nahi izan dira:

1. Duela lau bat mendeko sakristia zaharrean eraikitzen hasi ziren kapera bukatu gabe utzi zuten. Baditu bere baitan hainbat lan arkitektoniko eder (arku, pilare, hormakonka, kapitel, eta beste apaingarri) bistaratzea merezi izan dutenak.
2. Bada gure Hernani herriaren zaindari dugun Zikuñagako Andre Mariari historikoki zor diogun kultu-leku bat eskaini beharra gure erlijiotasun-bizitzan. Haren imajina desagerrarazi eta ermita eraitsi zutenetik hainbat urte igaro dira. Hori dela eta, kapera, behin bukatu eta gero, berari eskaintzea bidezko iritzi izan da.
3. Ikusirik hildakoen gorpuen errausketa gure artean nola ugaltzen ari den, eta errauskak non ezarri edo barreiatu auzitan dagoen, kapera honetan leku bat egokitzeari on iritzi da. Eta, modu honetan, tradizio zahar bati lotzen gatzazkio: gorpuak eliza barnean ehortzeari, alegia. Osasun eta higie arrazoiengatik elizetatik eta herritik urrundu baziren oraingo hilerrietara, erraus-kutxategi edo kolunbarioen bidez berriro eliz barnera itzularazteko bide ematen da, bertan gure senide hilen ganako oroitzapena eta elkertasuna iraunarazteko. Ospatuko diren hiletan ondoren bertara eramango ahal dira erraus-ontziak, prozesio batean, famili artekoak lagun direla.
4. Kapera honek beste aukera batzuk eskaintzen ahal ditu: ohiko eguneroko meza toki bilduago batean ospatzea; otoizleku baten premiari erantzutea; kapera ordutegi luzeago batean zabalik mantentzea, otoitzerako zein hildakoak gogoratu eta omentzeko gunea egokitzea, etab.

Hau guztia dela eta, egoki iruditu zaigu Zikuñagako Amaren kapera berriaren proiektua martxan jartzea, eta, berariaz, egun seinatu batean irekitzea. Hain zuzen, Zikuñagako Andre Mariaren irudia 1979ko Ostegun Santu gauez desagertu bazen, 2016ko Ostegun Santuko arratsean aldatuak izan dira kapera berrira, gaur egun parrokiaren dugun Zikuñagako Amaren irudia eta Jauna bera sakramentuan.

Zikuñagako Amaren kultuaren tradizioaz hitz bi.

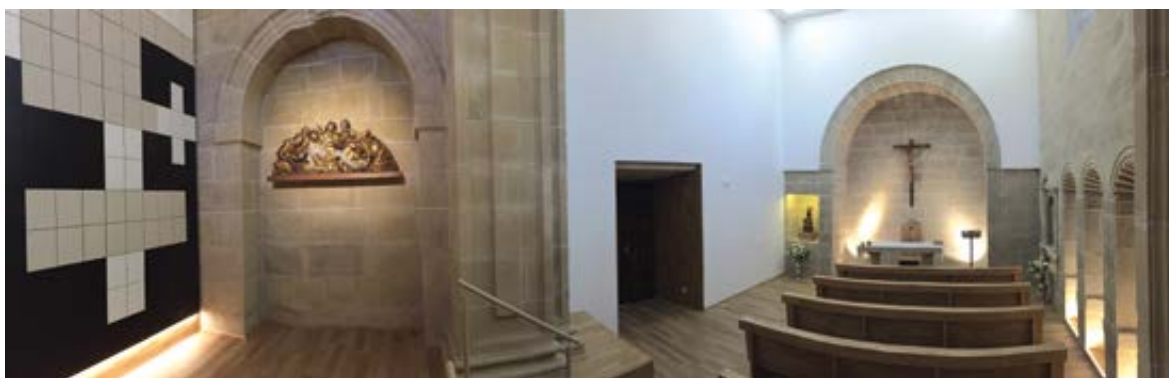
Zikuñagako Amaren kultuaren tradizioa oso antzinakoa dugu Hernani herrian. Ez dugu izkribuzko dokumenturik. Zaharrenak 1529koak dira, dohaintzei eta argiztapenari buruzkoak. Baina badugu ahoz ahoko tradizioak, eta Zikuñagako Andre Mariaren argazkirik, ondoren esango duguna argitzeko.

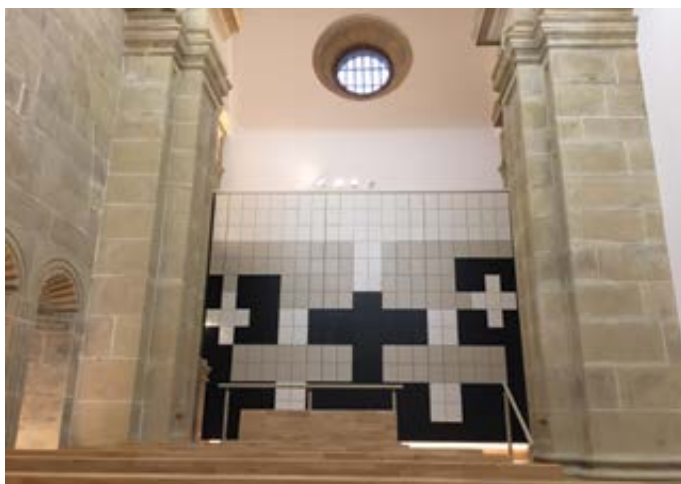
*Zikuñagako ermitako erretaula zaharra, XVII. mendekoa.
Bertan kokatuta zegoen Andre Mariaren irudia XII - XIII. mendekoa zen.*

Zikuñagako Ama kapera bere osoan, eskuin aldetik.

Zikuñagako Ama kapera bere osoan, ezker aldetik.

Errauts-kutxategi edo kolunbarioa.

Errukiaren Ama (XVI. mendekoa).

1948. urte aldera Zikuñagako eliza eta erretaula eraberritu egin zituzten. Ordu arteko erretaula XVII. mendekoa omen zen. Eta bertan, ondoko argazkian ikus daitekeenez, XII-XIII mendeko Andre Mari zuri erromanikoa aurkitzen zen. Irudi hori estanpatxoetan Hernaniko hainbat etxeetan gorde ohi dute gure aiton-amonak. Ines Sarasua Bastidak (1924-2012) idatzirik utzi digu bere testigantza, adieraziz bera haur eta gazte zenean zuria ezagutu zuela, eta urte asko gerora, Bartzelona edo Madrilera eraman zutela irudia zaharbertzera (1949an Pedro de Anasagasti fraide frantziskotar historialariaren arabera), eta, bueltakoan, beltza ekarri zutela. Bere ahotik eta Maritxu Izagirre Esnaola (1906-2002) parroikiko serorarengandik gauza bera entzun nuen nik, Hernanira apaiz etorri berri nintzenean, eta irudi zaharraren estanpatxoa ere eman zidaten eskura. Eta aipatzen dute, Juan Miguel Rezola Azpiazu arkitektoak (1918-2009) argitara eman zuela prentsako artikulua bat, esanez: "XX.eko lehen menderdian tonu argiz polikromatua zegoela". Halere, Zikuñagako "Gipuzkoako 7 Amabirjin beltzetako bat dela" dioten kontaera da nagusi historialarien artean.

*Ezkerrean, XII-XIII mendeko Andre Mari erromanikoa zuria zen, argazkian ikusten dugun bezala.
Erdiko estampa atzean, "1946ko irailak 8"ko data dator.*

Eskuinean, zaharbertzera eraman zuten 1949an, eta, bueltan, beltza ekarri.

Badirudi sona eta harrera handia izan zuela Zikuñagako Amarenganako debozioak bertakoen eta kanpotik etorritako erromesen artean. Hala, herriko apaiz-biltzarrak eta Udalak eskatuta, 1954an herriko zaindari izendatu zuen gotzaindegiak.

Geroztik, ermita botatzea eta lekuz aldatzea hitzartu zen 1986ko abenduaren 13rako. 1985eko irailaren 7an ospatu zen azken meza ermitan. Aldez aurretik, ordea, 1979ko apirilaren 12ko Ostegun Santu gauean desagerrarazi zen Andre Mariaren irudia.

Hura gertatu eta gero, ermitan egon zen eta gerora parroki elizara ekarri zen irudiaren koadroa. Koadro horretan oinarrituta, eta ermitako seroraren xehetasunak aintzat hartuz, haren erreplika bat moldeatu zuten Dionisio Garcia eskulturgile donostiarrak eta Sindy Santiago de Astarbe polikromatzaile hernaniarrak, eta 1987ko apirilaren 11n parrokiaren kokatu zuten. Gaur egun, Zikuñagako Ama kapera berrira aldatua dago.

Ermita zaharberrituta, azken mezako argazkia. Desagertutako Andre Mariaren irudia haren koadroz ordezkaturik dago.

Zikuñagako Amaren irudia.

Zikuñagako Ama kapera, aurrealdea.

Honekin guztiarekin ez dut inondik ere Zikuñagako Amaren irudi aldaketa dela-eta, inor zapuzturik eta mindurik utzi nahi. Alderantziz, baizik. Berarekiko kultu eta tradizio erlijiosoak, aldaketak aldaketa, bizi-bizi irauten duela gure herri honetan ohartarazi nahi nuke. Eta, bereziki, neure omena eskaini nahi diet, Zikuñaga auzoan urterik urte zaindariaren festa-eguna ospatzen duten auzokideei, eta, bereziki, hain gogotsu eta xeratsu eratzten eta giotzen diharduen gazte taldeari. Bejondeiela!

Nire eskerrona adierazi nahi diet hemendik idatzi honetarako osagai izan diren testu, argazki eta idarokizunak eskaini dizkidaten pertsona guztiei.

Bibliografia iturriak

- Elizondo Camio, Juan Ignacio (arkitektoa): "La Iglesia Parroquial de San Juan Bautista. Hernani" (argitaragabeko txostena). Datarik gabe.
- Aguirre Sorondo, Antxon (antropologoa): "Zikuñagako ermita". Zikuñagako Ermitaren Aldeko Batzordea - San Joan Konpartsa. Hernani. 1999.